

Vizi Sándor

A nemzetközi biztonsági környezet változásai és a honvédség átszervezésének problematikája¹



A modern biztonságértelmezés egy speciális szelete: a Magyar Honvédség átalakítása a nemzetközi politikai biztonság alakulása tükrében. Miként alakult a biztonság e területe és valóban helytálló-e annak az elmúlt években történeti értelmezése.

A biztonságpolitikai elméletek körében ma több divatos irányzat él. Ezek közül az alábbi négy állítással találkozhatunk: a világ az egység, a globalizáció felé halad és biztonságosabb lett; a hagyományos fegyveres erőkkel vívott háború és a nagyhatalmi szembenállás kizárható; a fegyveres erő szerepe átértékelődött; a nemzetközi rend demokratikusabb és a jog által ellenőrzöttebb lett. Ha figyelmesen vizsgáljuk a történéseket, akkor kiderül: erről szó sincs. Mindössze annyi történet – és ez sem szokatlan a történelemben –, hogy a '90-es évek végén az egyik szuperhatalom összeomlott, így átmenetileg egy, igazán erős hatalmi központ maradt a nemzetközi politikai küzdelem színpadán.

A történelem tanulsága azonban, hogy az ilyen hatalmi pozíció nem végleges és nem sokáig tartható. A hátrébe szorult hatalmak közül hamarosan új kihívók jelentkeznek az elsőbbségért, vagy a potenciális kihívók érdekei oly mértékben sérülnek, hogy előbb-utóbb megkísérlik a hátrányos pozíció megszüntetését. E jelenségre utaló jelek már évekkel ezelőtt is láthatók voltak, és a nyilvánosságra került dokumentumok egyértelműen bizonyítják, hogy az egyetlen szuperhatalom hatalmi és biztonsági politikája egyértelműen az új kihívók felemelkedésének megakadályozása és a stratégiai előnyök megszerzésének a jegyében telt el. Az olyan kifejezések, mint a terrorizmus elleni világméretű küzdelem és a békemisszióknak feltüntetett, többnyire katonai műveletek, a fentebb említett előnyök megszerzésére irányuló háborúk valós céljait leleplezni kívánó színpadi kellékeknek tekinthetők.

¹ A Magyar Hadtudományi Társaság 2010. évi pályázatán II. helyezést elért tanulmány.

Nagy kérdés, hogy a politikai fejlődés évezredes törvényszerűségei felülírhatók-e, amint ez a '90-es években történt? Nagyon valószínű, hogy nem. Az államok történelmük során felemelkednek és elbuknak, esetleg hátrébb szorulnak, és újra felemelkednek. Arra viszont még nem volt példa, hogy szuverén hatalmak hatalmi állásukról és az érdekeik érvényesítéséről egy másik hatalom javára önként lemondjanak valamilyen közös eszme érdekében. Ilyesmire a politikai fejlődés során mindig csak kényszerből, vagy érdekből került sor.

Az államok közötti kapcsolatok és a nemzetközi rendszer működésnek természete

Az államok közötti versengés a történelemben a politikai kapcsolatok megszokott velejárója volt. Az államok soha nem voltak egyenlők és nem azonos súllyal és jogokkal foglalták el helyüket a nemzetközi politika színpadán. Az erősebb államok hegemoniára törekedtek, míg a gyengébbek alkalmazkodni próbáltak a túlélés érdekében. Egyenjogúságon alapuló szövetségesi viszony csak hasonló képességű államok vagy államcsoportok között jöhetett létre. Minden történelmi szakaszban felszínre került egy katonailag is jól szervezett állam, amely az erő birtokában képes volt szomszédjai fölébe kerekedni. Elfoglalta a területüket és a meghódítottakat a saját uralmi rendszerébe szervezte.

A hódítás vágya végigkíséri a népek történetét és máig hat a nemzetközi politikában. Minden állam, amely elegendő erőt tudott összegyűjteni, terjeszkedni próbált. A versengő állam kezdetektől fogva misztifikálja a katonai erőt. A sikeres hódító igyekszik területét növelni és az alávetett népeket a saját hasznára megszervezni. A birodalmi koncepció elméletét *Nagy Sándor* idején fogalmazták meg először és nem sokkal később Róma is kinyilatkoztatta, miért is ő hivatott az akkor ismert világot uralni. Minden birodalom a saját korában valódi nagyhatalomnak számított, hiszen hatalmuk az egész akkor ismert világra kiterjedt.

Az államok története tehát a hódítás története is. A hódítás legfőbb célja viszont – a legyőzött fél erőforrásainak és területének megszerzésével – a saját hatalom növelése. A terjeszkedés csak részben függ az akarattól, gyakran olyan kényszerből ered, amit motiválhatnak, a külső fenyegetések, a vallás, a tradíció vagy a hatalomvágy. Minden terjeszkedő hatalom legfőbb célja a lehetséges riválisok legyőzése, így biztosítva az elsőbbséget.

A sikeres birodalomépítés területi korlátait a földrajzi távolságok jelentik, amelyek a behatárolták és ma is behatárolják a terjeszkedés lehetőségeit. Könnyen belátható, hogy egy adott földrajzi kiterjedés felett, amit az aktuális történelmi kor, közlekedési, hírközlési és ezzel az ellenőrzési képességei határoznak meg, egy idő után a birodalom kormányozhatatlanná vált, és belülről bomlásnak indul. A terjeszkedés azonban öngerjesztő és önpusztító folyamat is, ami a történelem eddigi tapasztalata szerint, a végtelenbe mutat és az eddig ismert birodalmak túlterjeszkedéséhez és pusztulásához vezetett.

Erős túlzással sokan az 1648-ban megkötött Vesztfáliai béke nyomán kialakult, az ott követett politikai filozófiát tekintik a nemzetközi rendszer máig érvényes modelljének. Ez az állítás annyiban igaz, hogy van néhány alapfogalom, amelyekkel ez az egyezmény – bár a maitól eltérő értelmezésben – foglalkozott. Ilyen a szuverenitás

értelmezése, amely szerint minden állam a saját határain belül kizárólagos hatalmat gyakorolhat, azaz nem rendelhető alá magasabb hatalomnak (sem világinak, sem egyházinak).²

Napjainkra Európában és a világon formailag egyenlő államok rendszere alakult ki fokozatosan. Sokan gondolják, hogy a nemzetállam-központú gondolkodást a '70-es évek végén, de főleg '80-as évek elején felváltotta a világtársadalmi megközelítés. Én úgy gondolom, ez az állítás nem teljesen helytálló. A társadalmi gondolkodásban ma egyaránt jelen van az erős állam (elsősorban a nemzetállam) szükségességének az igénye, és a valamiféle világállam megteremtésének a víziója. Úgy tűnik, a XXI. század elejétől ismét a nemzeti gondolat erősödik a világban és a világ a többpólusú világrend visszaállítására felé indult el.

Az államok közötti versengés ma is a nemzetközi kapcsolatok természetes jelensége, a nemzetközi politika velejárója. Vetélkedésük azonban sohasem öncélú, mindig meghatározott érdekek mentén, előre kitűzött célok elérése érdekében zajlik. A kellő erővel rendelkező hatalmak, céljaik elérése érdekében, nem riadnak vissza semmilyen eszköztől. Hatalmi pozícióik elérése vagy megtartása érdekében az eszköztár természetes részeként kezelik a fegyveres erőszakot, illetve az ezzel való fenyegetést. Az adott állam külső erejét nagyban meghatározza annak geopolitikai, geostratégiai helyzete. Mégis azt kell mondanunk, hogy egy globális hatalom kivételes esetekben lehet szinte abszolút és ellenőrizetlen, mint ahogyan ez a legutóbbi húsz évben történt. Ennek oka, hogy egy nagyhatalom erejét és törekvéseit csak egy hasonló hatalom korlátozhatja. Az ilyen pozícióhoz azonban e szempontból sajátosan kedvező történelmi körülmények kellenek és – mint említettük – az ilyen helyzet időben korlátozott.

Az erő sokféle lehet – és az írott jog vagy egyéb nemes szempont helyett – ma is az érdekérvényesítés elsődleges eszköze a gazdasági, a katonai, és az ideológiai. Az erő itt vázolt fajtáinak a súlya és szerepe a történelem során gyakran változott, de érvényes következtetésnek tekinthető, hogy a súlytalan, erőtlen állam érdekérvényesítő képessége – a nemzetközi politika regionális és globális színterén egyaránt – napjainkban is csekély. A korai és az ókori társadalmakra a katonai erő tisztelete volt jellemző. Ma az adott hatalomnak a nemzetközi rendben elfoglalt súlyát elsősorban a gazdasági ereje határozza meg, és ebből fakad minden más teljesítőképessége.

Az erősebb államok mindig is megkísérelték a gyengébbeket valamilyen formában teljes szuverenitásukról, vagy annak egy részéről való lemondásra kényszeríteni. Az erő politikai, katonai vagy területi, gazdasági előnyökre való átváltása azonban gyakran nem elégítette ki a terjeszkedő államot. Ezért az államok közötti alávetésnek nemcsak tartalmi, hanem gyakran szimbolikus jeleit is megfigyelhetjük. Tartalmi jegyei azt a célt jelenítik meg, amit az erősebb hatalom el kíván érni. Ilyen lehet a támogatás kikényszerítése, a másik területének a megszerzése, gazdasági előnyök megszerzése. A tartalom mellett azonban jelentősége van az alávetettség látható gesztusainak is, amellyel az alávetett nyilvánosan elismeri függését, illetve feltétlen támogatásáról biztosítja a „patrónusát”.

2 Bár kétségtelen tény, hogy ezt a békeszerződés a fejedelmekre és nem a mai értelemben vett államokra vonatkoztatta.

A nagyobb erő alkalmazásának igénye, az erősebb hatalom fenyegetésével szembeni sikeres ellenállás szükségessége szövetségek kialakuláshoz vezetett. Az ilyen szövetségek hasonló, vagy részben egyező politikai célokat követő államokat tömörítettek. Napjainkra, ilyen államok közötti politikai-katonai szövetségek rendszere épült ki és ezek egész földrészekre kiterjednek (lásd: antant, központi hatalmak; a hidegháború során: a NATO, CENTO, SEATO). A szövetségek, koalíciók szerveződése magasabb szintre emelte a versengést.

A második világháború végére a nagyhatalmak száma lényegében kettőre csökkent, amelyeket szuperhatalmaknak neveztek. A nukleáris fegyverzet a nyílt konfliktus vállalását értelmetlenné tette, de a szembenállás megmaradt. A küzdelem a Föld elmaradott, de stratégiaiilag fontos régióiba tolódott át. E térségek államai többnyire a stabilitásukkal fizettek, és a bolygó kritikus régióit alkotva, polgárháború formájában a mai napig „élvezik a nagyhatalmi befolyás gyümölcsseit”.

A kétpólusúnak nevezett rendszerben nemcsak a kis, de a közepes államok érdekérvényesítő képessége is végletesen lecsökkent. Napjainkra az alávetés formái és módszerei változtak, finomodtak, de hatásukat tekintve ugyanolyan nyersekek, brutálisak maradtak, mint a korábbi korok gyakorlatában. A szuperhatalmi képességek az ellenállás minden formáját kilátástalanná teszik, ezért a nagyhatalmi politikai cél érvényesítéséhez gyakran elég a pusztító fenyegetés vagy a nyomásgyakorlás. A közvetlen katonai támadás, vagy az ezzel való fenyegetés mellett megjelentek a nyomásgyakorlás, a szankcionálás új formái, amelyeknek finom, kulturált megjelenésük van, de ugyanúgy az erőszak eszközei, mint a fegyveres támadás.

Ma sokan gondolják, és elég divatosnak tartják azt az elméletet, miszerint a fejlődéssel az államok közötti kapcsolatok valamiféle egyenjogú, a nemzetközi jog által vezérelt és főleg demokratikus irányban haladnak. Elismerve e felfogás szükségességét és úttörő szerepét, mégis úgy gondolom, hogy a nemzetközi jognak korlátai vannak. Mivel az ilyen törvények hatása az aláíró államok akaratától függ, így azok alkalmazhatósága a nagyhatalmi akarat függvénye. Márpedig a kellő erővel rendelkező kormányok e törvényeket meglehetősen „rugalmasan” értelmezik saját magukra nézve.

Napjainkban is gyakran előfordul, hogy ugyanarra a jelenségre az államok politikai céljuk elérése érdekében képesek egészen más jogi magyarázatot adni. Így válik a jog, amelynek fő szabályzó elvnek kellene lennie, gyakran pusztító hivatkozássá egy politikai cél elérése érdekében. *„Az új világ, új világrend kifejezéseket már korábban is gyakran használták egy-egy átfogó folyamat jelölésére. Ilyenek voltak például az »új nemzetközi gazdasági rend«, az »új európai rend« stb. kifejezések. A harmadik évezred elejére várhatóan kibontakozó új rend, új világrend olyan összetevőket foglal magában, mint a demokratikus törvénykezés elve, az emberi jogok, a humanitárius jog, a kisebbségek védelme, a környezetvédelem és – többek között – az Egyesült Nemzetek növekvő szerepvállalása. Az új világrend keretében tartoznak az államok közössége által hozott határozatok, charták, ajánlások, amelyeket olyan nemzetközi intézmények és szervezetek fogadtak el, mint az ENSZ, az EBESZ, az Európa Tanács és más regionális szervezetek. Az ezen szervezetek által elfogadott okmányok jelentős befolyást gyakorolnak a nemzetközi ügyekre, nem azok vezérlik azonban a nemzetközi folyamatokat és eseményeket. Ezeket ugyanis napjainkban, és valószínűleg a jövőben is, alapvetően a hatalom és a felelősségvállalási képesség befolyásolja.”*³

A fenti idézetben foglalt állítások jól tükrözik azokat a várakozásokat, amelyek a '90-es években az „új világrendnek” meghirdetett politikai berendezkedéshez kötődtek. Mára kiderült, megszűnt az egypólusú világról szőtt és talán nem is szerencsés álom és a világ lassan visszatér a nemzetközi rend jól bevált, bár technikailag sokkal modernebb mechanizmusaihoz. Az erős államok erősek és érdekérvényesítők maradnak, a gyengébbek pedig kiszolgáltatottak. E tényen nem változtat a nemzetközi szervezetek léte és a gyakran hangoztatott nemes eszmék sem. Változott viszont az érdekérvényesítés módja. A nyílt parancs helyett a szavazategyűjtés technikájának alakításával, a szavazás befolyásolásával (például a NATO-ban) érik el a kívánt eredményt (megvesztegetés, valamilyen előny felajánlása, nyomásgyakorlás, zsarolás, fenyegetés).

Annak ellenére, hogy nemzetközi szervezeteket hoztak létre és szabályokat alkottak a konfliktusok békés elrendezésére, a viták a mai napig gyakran a harctereken dőlnek el. E nemzetközi szervezetek szigorúan csak elvileg állnak nemzetek felett, és az intézményekben – ismét csak elvileg – a tagállamok egyenlősége érvényesül. Azonban az erősebb hatalom, minden magasztos, deklarált elv ellenére, ezeken belül is kivételes jogokat biztosíthat és biztosít is magának (ENSZ, NATO stb.). A nagyhatalmak, érdekeik védelmében, bármikor készek voltak manipulálni, ha szükségesnek látták, akkor gátolni az ENSZ munkáját. Ez a helyzet napjainkban sem változott!

A globalizálódás folyamata során az érdekek mentén újabb hatalmi ellentétek vannak kibontakozóban, mely törekvések egészében ismét a multipoláris világrend kialakulásának irányába mutatnak. A globális világrend és a hozzátartozó ideológiák részéről egyfajta sértődöttség, a világ erőltetett ideológiai alapú „jó” és „rossz” erőkre történő megosztása alakult ki. Ezek azonban nem igazán megalapozottak, nincs elméleti alapjuk, pusztán csak politikai szlogenek. Úgy tűnik, hogy a kelet–nyugati konfliktus folytatódik, csak más hatalmi-politikai csoportosulásban és felerősödik az észak–dél ellentét. Az Egyesült Államok korlátainak felismerése mellett új hatalmi központok kialakulása figyelhető meg (Oroszország, Kína), és az egypólusú világrendről szőtt álmokat a 2008. évi orosz–grúz háború, – ami inkább tekinthető egy regionálisan zajló nagyhatalmi erőpróbnak, mint egy kis nép és egy óriás helyi összecsapásának – szétoszlatta.

A nemzetközi biztonság a kétpólusú világrend felbomlása után

Közismert definíció szerint a biztonság a veszélyezettség hiánya. Véleményem szerint azonban ez a kérdés összetettebb annál, hogy ilyen röviden magyarázható lenne. Az első kérdés: létezik tisztán a biztonság megteremtésére irányuló törekvés? Van-e olyan biztonságpolitikai megoldás amit, ha megteremtünk, nem veszélyeztetjük mások biztonságát? Az egyoldalú biztonságra törekvés egyúttal fenyegetést is jelent a környezet számára. Az államok a történelem során nemcsak a biztonságuk megteremtésén fáradoztak, hanem ha, lehetőségük adódott, akkor azonnal a másik

3 Csabai György: A biztonság alapvető problémái az ezredfordulón. Biztonságpolitika, VIII. évfolyam, 3. szám, 1998. szeptember,

állam biztonságára törtek. Tisztán a biztonság megteremtéséről azon népek esetében beszélhetünk, amelyek fallal vették körül településeiket és őrizték termésüket.

A biztonság megteremtésének szándékában mindig két motiváló tényezőt ismerhetünk fel: megvédeni a már megszerzett javakat, és elvenni a másik erőforrásaikat, ezzel erősítve a saját képességeket. A biztonság megteremtésére tett erőfeszítések kapcsán olyan örök körforgásról van szó, amely a végtelenbe vezet, mert a törekvés, hogy egy állam egyoldalúan megteremtse a saját biztonságát, egyúttal fenyegetést is létrehoz a környezetére számára. A fenyegetés viszont újabb potenciális ellenfelek színrelépését is előidéz. A folyamat egyre magasabb szinten ismétlődik, míg végül minden nagyhatalom – Asszíriától a Német Birodalomig – megtalálja a legyőzőjét.

Minden hatalom akkor érzi biztonságban magát, ha erősebb, mint a környezetében lévő államok. A korai társadalmak korában az erőt mindig a terület, a birodalom kiterjedése szimbolizálta, aminek egyrészt stratégiai, másrészt, a gazdasági jelentősége volt. Mára a biztonságfogalom (elsősorban tartalmában) kibővült az érdekek biztonságával. Egy valós képességekkel rendelkező hatalom nemcsak a területét védelmezi, hanem az érdekeit is. E jelenség a fegyveres konfliktusokat távoli földrajzi térségekbe is kiterjesztette. Ehhez arra volt szükség, hogy egy sor olyan fogalom kerüljön az államok biztonságát befolyásoló tényezők körébe, amelyeket a hagyományos biztonságfelfogás nem ismert. Tény, hogy a külső biztonság fogalma kibővült a bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a terrorizmus elleni harccal. Mindez odavezet, hogy az erősebb államok több lehetőséget kapnak, hogy saját, nem is mindig biztonságának tekinthető érdekeit a gyengébb területén védjék meg.

A hidegháború megszűnése után a biztonság kérdései világszerte a vezető (fontosabb) problémák közé, ott is az első helyre kerültek. Az újságok címlapjai a biztonság hiányának az érzését erősítették. A hírekben vezető helyen szereplő terrorista-cselekmények (elsősorban az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-én történt terrortámadás-sorozat) azt erősítették meg az emberekben, hogy kiszolgáltatottak.⁴ Mégis az a kérdés, hogy ez a folyamat mennyire manipulatív. Kérdés, hogy valóban annyira kiszolgáltatottak-e az emberek, mint amennyire ma elhitetni igyeksenek velük? Én úgy gondolom, hogy nem, vagy legalábbis nem azon veszélyek által fenyegetettek, amelyek „elhárítása” ma prioritást élvez.

A nemzetközi biztonságra nézve azonban, más oldalról, valóban súlyos veszélyek leselkednek, ezért szerintem a biztonságfogalom új értelmezésére van szükség. A biztonság területén legalább annyi, kifejezetten nemzeti, állami szintű feladat létezik, mint egyetemes. Sok veszélyt rejt magában a fogalmak keverése és – ebből adódóan – egyes, kellő erővel bíró államok, vagy nemzetközi közösségek saját elhatározáson alapuló jogformálása a más országok belügyeibe való beavatkozásra.

A világ biztonsági helyzete 2001 előtt is legfeljebb számszerűen mutatott javuló tendenciát, utána viszont egyértelműen rosszabbodott. A biztonság szintjét nem az méri, hogy mennyi fegyveres konfliktus történik egy vizsgált időszakban. Sokkal inkább meghatározó, hogy milyen hatalmak vesznek részt benne, milyen méretű és

4 Ilyenek voltak az egymást követő bombarobbanások Spanyolországtól, Oroszországon át, Afrikáig. Ilyen Pakisztán labilis helyzete, ami – atomhatalomról lévén szó – különösen veszélyes.

főleg milyen folyamatokat indítanak be a világpolitika színpadán. Irak, Afganisztán megszállása és az azt követő kaotikus, kilátástalan állapotok, a gyanús körülmények között kirobbantott grúz–orosz háború, egyre inkább ráébreszti az embereket arra, hogy mennyire manipulálhatók a félelmeiken keresztül. A hivatalos sajtó és a kormányok propagandája ellenére már csak kevesen gondolják, hogy valamiféle magasabb célok, és a deklarált nemes eszmék védelmében folyik a háború a Föld Európától távoli térségeiben.

A sokat emlegetett terrorizmus tünet és ürügy egyszerre. Tünet, mert a kiváltó okok sokkal mélyebbek annál, hogy ad hoc jellegű hadjáratokkal kezelhetők legyenek. Ürügy, mert a humanitáriusnak becézett katonai műveletek mögött valós nagyhatalmi játszma húzódik meg. Számos ország követte az Egyesült Államok iraki és afganisztáni példáját: a katonai erőszakot csak a saját belső, nem feltétlenül terrorista ellenzékével szemben alkalmazta.⁵

Az Európa Tanács 2003 decemberében elfogadott biztonsági stratégiája szerint is előtérbe került a távoli veszélyek elleni védelem, vagyis a harci cselekmények távoli területekre történő kitolása. Ezzel a dokumentummal távoli térségekben is törvényesítik a katonai intervenciót és a fegyveres erőszakot bárki ellen, akit saját felfogásuk szerint terroristának tartanak. Bár elismerik, hogy az új veszélyek egyike sem tisztán katonai jellegű, mégis a fegyveres erők, ezen belül a távoli földrészeket harcolni tudó csapatok fejlesztéséhez adnak zöld utat.

A kétpólusú világrénd viszonyaihoz képest a mai biztonsági helyzet egyrészt kiszámíthatatlanabb, másrészt nagyon is kiszámítható. Kiszámítható, mert a világ nagy politikai átrendeződései a hagyományos elvek mentén történnek, és ezek bizonyosan valamilyen szintű nagyhatalmi szembenálláshoz vezetnek. Viszont, nem tudni, hová vezethetnek a feszültséggel terhes állapotok a Föld elmaradott részein. A problémák katonai megoldása, amit ma a politika erőltet, valószínűleg tovább fokozza az instabilitást a világban és a nagyhatalmak között is további érdekellentéteket gerjeszt, a saját geopolitikai, geostratégiai érdekeik mentén. A biztonságosabb világ megteremtése teljesen más intézkedéseket kíván, mint „a terrorizmus elleni világméretű küzdelem” ködös, sehova nem vezető káosza.

E célok elérése nem megy egyik napról a másikra. Elsődleges feltétele az őszinte szándék, mert csak így lehet megváltoztatni, egyetemessé és átfogóvá tenni a biztonsági prioritásokat. A világszervezetekben, elsősorban az ENSZ-ben történő valódi és a nemzetközi együttműködést szolgáló változások szükségesek, hogy elősegíthessék egy igazságosabb, biztonságosabb világ kialakulását. A világ nem működhet oly módon, hogy a világszervezetek nagyhatalmi érdekeket szolgálnak ki, vagy egyedi érdekeket szolgáló, valójában szépen hangzó és egyetemesnek kikiáltott elveket, társadalmi-politikai berendezkedéseket kényszerítenek a világ oly részeire, ahol ezeknek semmiféle történelmi hagyományuk nincs.

5 Több ország (például Oroszország, Kína, Kolumbia, India, Indonézia, Izrael stb.) fegyverrel, politikai és jogi terrorral csapott le a belső felkelőire, ellenállóira, terroristának bélyegezve őket.

A biztonságról szóló viták napjainkra felélénkültek. E viták során jutottak el a következő felismerésekhez:⁶

- A fegyverek, különösen a tömegpusztító fegyverek, nem jelentenek biztonságot.
- A jelenlegi világban sok biztonsági probléma csak nemzetközi szinten kezelhető.
- Az ország vagy állam biztonsága önmagában nem kielégítő. Sokkal fontosabb az ott élő közösség minden szintű biztonságos helyzete.

A biztonság megteremtésében és a veszélyek jelentkezésében előtérbe kerültek a nem katonai, politikai elemek. A nemzetközi rend hidegháborús biztonsági szerkezete 1989–91 után megváltozott, de a hidegháború utáni törekvések sem tudtak választ adni a felmerült biztonsági problémákra. Sokan gondolták, hogy a nagyhatalmi vetélkedés kora lejárt és helyébe az egységes, de legalábbis egypólusú, az USA által vezetett világrend lép. Az ezzel szemben jelentkező ellenállást sokan csak ideiglenes, felesleges aktusnak tekintették, amely késedelmet okozhat, de a lényegét nem akadályozhatja meg.

A „hagyományos háborúk kora lejárt” – jóslták sokan, és hadseregeket próbáltak meg leépíteni, átalakítani az „új doktrína” jegyében. Sokak szerint a hagyományos konfliktusok veszélye csökkent, mert a hidegháború utáni évtizedekben számszerűen kevesebb háború tört ki. A számok mögé nézve azonban kiderül, hogy a veszély éppen nőtt, mert a fegyveres konfliktusok jellege megváltozott. Az elmúlt évek összecsapásaiban a nagyhatalmak a harcok közvetlen részvevőivé váltak. Szembenállásuk zónái kitolódtak olyan, hagyományosan érzékeny területekre, mint például Kelet-Európa, Közép-Ázsia, a Kaukázus. A konfliktusos zónák határainak két oldalán közvetlenül az ellenérdekelt nagyhatalmak (USA, Oroszország, Kína) állnak szemben egymással, amire hidegháborúban nem volt példa. Mára az is kiderült, hogy a világ nem akar egy egyetemes vezetésű világtársadalmat és a többpólusú világrend felé halad.

A világot jelenleg Oroszország, Kína és az USA kialakuló vetélkedése, a gyenge Európai Unió erőlködése, a muzulmán világ és az egyre inkább elégedetlen Dél-Amerika forrongása jellemzi, amelyhez további konfliktusok, regionális problémák járulnak.⁷ Napjainkban is számos kisebb nagyobb helyi háború, katonai konfliktus zajlik és továbbiakkal is számolni kell.

Vizsgáljuk meg, hogy kialakulhat-e olyan helyzet, amely új hatalmi központok kialakulásához és a hidegháborúhoz hasonló körülmények, újragrjesztéséhez vezet, visszatérhet-e a nemzetközi elhidegülés!

6 Michael Renner: A biztonság új értelmezése. A világ helyzete (újragondolt biztonság). Föld Napja Alapítvány, 2004, 19. old.

7 A világpolitikai folyamatokat, így a jelenleg folyó háborúkat, nagyban meghatározza az USA jelenleg vitathatatlan vezetőpozíciója. Az amerikai stratégia e pozíció megtartására, vagy legalább a lejjebbcsúszás késeltetésére irányul. Ezt hívják ma a terrorizmus elleni világméretű háborúnak. Úgy tűnik, Kína a háttérben lassan emelkedik, Oroszország gazdasági ereje sokat javult a '90-es évek óta, katonai ereje pedig eddig is nehezen volt vitatható. Az orosz külpolitika megélénkült és nyilvánvalóan regionális nagyhatalmi pozíciók megszerzésére tör. Oroszország ma már kész és képes saját érdekeit érvényesíteni az egykori szovjet zónában. A 2008 évi, Grúzia elleni villámháború jól demonstrálta, hogy határai mentén meg tudja akadályozni az amerikai törekvéseket is.

- Az USA és Oroszország vetélkedése, konfrontációja – az Ukrajnában, Grúziában és más egykori szovjet államokban folytatott nyugati, elsősorban amerikai tevékenység következtében – részben kiéleződött. Az e térségekben lezajlott forradalmakról mára kiderült, hogy az új úgynevezett nyugatbarát, demokrata politikai garnitúra semmiben nem különbözik megdöntött elődeitől. Szinte azonnal deklarálták nemzetközi politikai céljaikat (például a NATO-hoz való csatlakozás szándékát), a pártfogók (többnyire az USA) szinte azonnali megjelenése, pedig egyértelművé tették mi történt a háttérben.
- A NATO és Oroszország katonai szembenállása elvben lehetséges, de nem valószínű. A NATO, mint szövetség céljaiban és funkciójában egyaránt idejétmúlt. Létének legfőbb értelme, hogy jelenleg az USA európai érdekei legfőbb megjelenítőjeként funkcionál. Önállóan, amerikai kezdeményezés nélkül konfrontációra nem képes, ezért a NATO–orosz szembenállás csak az USA–orosz szembenállás összefüggéseiben értelmezhető.
- Az Oroszország és Kína közötti hatalmi versengésnek vannak jelei, de ma ezt a két országot az Ázsiában folyó amerikai hegemonia-törekvésekkel szembeni ellenállás inkább együttműködésre készíteti, hogy közösen hatékony ellensúlyt tudjanak képezni.
- A Kína és az USA közötti szembenállást a Tajvan és Észak-Korea kérdésben meglévő érdekellentét gerjeszti. Az erősödő kínai gazdaság Kína politikai befolyását és hatalmi igényeit is növeli. A növekedő Kína viszont sérti az amerikai érdekeket. A közeljövőben az amerikai hatalom mind a kínai, mind az orosz törekvésekkel szemben visszaszorul Ázsiában. Egyetlen ország sem bírhatja erővel az egész világ ellenőrzését.

A felsoroltakkal szemben az iszlám világ sem gazdasági, sem katonai, sem politika téren nem képes egyenrangú félként fellépni a nemzetközi politika nagyhatalmai ellenében. Az erről szóló teóriák pusztán spekulációk. Az iszlám világon belül ma több a megosztó, mint az összetartó elem, ezért az egységes fellépés minimumkövetelménye sincs meg.

A nemzetközi helyzet rosszabbodása, az államok (szövetségek) közötti légkör lehűlése, elmérgesedése olyan fejlemény, amellyel reálisan számolni kell. E változat akkor következik be, ha a résztvevők érdekei ellentmondásba kerülnek egymással és nincs mód és hajlandóság a megegyezésre. Ennek félreértésében van az új világrend hirdetőinek nagy tévedése. Nem lehet és nincs olyan helyzet, hogy egy nagyhatalom hegemoniája korlátlanul érvényesüljön a végtelenségig, és a békés megegyezéshez minden fél akarata szükséges. A jövő alakulásáért és formálásáért érzett felelősségnek arra kellene ösztönöznie a döntéshozókat, hogy okuljanak az elmúlt fél évszázad tapasztalataiból. Fontos feladatuk lenne, hogy eleve akadályozzanak meg minden olyan eseményt, amely a hidegháborúhoz, vagy ahhoz hasonló politikai légkör kialakulásához vezet.

Az ENSZ-nek, mint megújuló világszervezetnek (ha képes lesz rá), és a nyugati vezető hatalmainak, az unióknak, szövetségeknek olyan politikát kell folytatniuk, amely partneri szerepet juttat a kívülálló hatalmaknak, szövetségeknek, szervezeteknek is. Különösen így kell lenni ennek Oroszország esetében, amely geostratégiai helyzeténél, nagy lélekszámánál, területi kiterjedésénél és katonai képességénél

fogva számottevő tényező. Oroszország kihagyása az európai biztonsági rendszerből a kontinens szétszakadásához vezethet. A kettészakadt Európa viszont nem tudja eredményesen kezelni a jelenleg meglévő és a jövőben felbukkanható új veszélyeket, kihívásokat és kockázatokat. A partneri alapokon együttműködő világ előtt hatalmas lehetőségek tárulhatnak fel, ha a vezető hatalmak ezt választják. Lehetőség nyílna az eddig nem megfelelően kezelt problémák megoldására. A nagyhatalmi játszmák, azonban inkább megosztóak, mint összetartóak. „2001. szeptember 11. a biztonság és a terrorizmus elleni harc új korszakát jelzi. George W. Bush, amerikai elnök kijelentése, miszerint »aki nincs velünk, az ellenünk van«, a biztonság és a terrorizmus elleni harc, a »jó és a gonosz« közötti választást jelenti. A semlegességnek, a saját útnak, a meggondolásnak többé nincs helye. Bush szerint, a terroristák azért gyűlölnék bennünket, mert mi szabadok vagyunk. A biztonság és a terrorizmus elleni harc iránti elkötelezettség ma a politikai hovatartozás döntő szempontjaként jelentkezik. A biztonság és a terrorizmus elleni harc iránti feltétlen elkötelezettség ma azonos a neoliberális politika és a globális világrend iránti elkötelezettséggel.”⁸

Mára bizonyossá vált, hogy egyetlen állam sem képes megszerezni a teljes dominanciát a világ fölött és új, felemelkedő, vagy újra felemelkedő hatalmak megjelenésének lehetünk a tanúi. A világ valószínűleg több hatalmi centrum körül fog rendeződni, ami az egypólusú globális világ elméletének a végét jelenti. E tény bizonyosan megváltoztatja a biztonságpolitikai elméleteket és a NATO-ban ma oly divatos katonai elméleteket is. Visszatérés várható a túlhaladottnak tekintett biztonsági modellekhez, ami új megközelítésbe helyezi az Európa biztonságáról vallott nézeteket is. Ilyen nemzetközi felállásban ugyanis az EU-nak döntenie kell: vagy politikailag is törekszik hatalmi centrummá válni a hozzátartozó védelmi képességekkel, vagy gyenge báb marad, ami a létét és értelmét kérdőjelezi meg.

A NATO szovjetellenes szövetségként jött létre és fontos szerepet játszott a hidegháborúban. A Varsói Szerződés feloszlásával, a kétpólusú nemzetközi rend megszűntével a NATO is identitászavarba került. Mivel feloszlata túl sok érdeket sértene, ezért próbálja helyét és szerepét megtalálni az új helyzetben. A '90-es években intenzív célkeresés jellemezte, és kissé öncélú szervezetté vált. Elismerve az USA és Európa szövetségének szükségességét, szerintem e kapcsolatoknak új formát és tartalmat kell kapniuk a jövőben. A NATO léte viszont akadályozza az önálló európai védelmi képességek megteremtését, de nem mondjuk ki, hogy nincs is arra szükség, így nagyon valószínű, hogy nem lehet a jövőbeni európai biztonság alapja és garanciája.⁹

A 2008. augusztus 7-ei, Dél-Oszétia elleni grúz támadással indított háború kimenetele és eseményei a Kaukázusban, bizonyos fordulópontot jelentettek a nemzetközi viszonyokban. Egyértelműen jelzik, hogy vége az Amerika vezette egypólusú világrendről szőtt álmoknak, és az idősebb Bush által 1991-ben meghirdetett új világrend nincs többé. Mára, nemcsak a nemzeti függetlenségi népmozgalmak és elszigetelt „gonosztevő államok” szegülnek szembe az amerikai expanzióval, hanem

8 Agamben, Giorgio: OnSecurity and Terror.

http://fazarchiv.faz.net/webcgi?START=A20&DOKM=775258_FAZ_0&WID=69343-5800873-11505_4

9 Az erről szóló európai–amerikai vita erősen elvi jellegű. Az amerikaiak lennének a legjobban meglepve, ha ez az erő létrejönne, mivel az amerikai irányítás, beleszólás lehetősége nélküli európai védelem nem szívügyük.

új hatalmi központok jöttek, jönnek létre. Még nem igazi kihívók, de már jelzik a változást. E helyzethez egy meglehetősen egyoldalú politika vezetett el. A Pentagon már az 1990-es évek elején figyelmeztetett, hogy biztosítani fogja: ne jelenjen meg globális riválisa a nemzetközi porondon. Ilyen értelemben tehát Nyugat-Európa is potenciális ellenfélnek számít, és mint fogalmaztak, az USA „számításba kell, hogy vegye a fejlett nyugati ipari nemzetek érdekeit, elvegye a kedvüket attól, hogy szembeszegüljenek a vezetésünkkel”.

Oroszország esetében, folytatódott az oroszok stratégiai bekerítése, ami olyan ellenálláshoz vezetett, hogy képtelennek megakadályozni egy többpólusú világ kialakulását. Az amerikai–orosz feszültség mögött az áll, hogy Oroszország nem vette jó néven, hogy az amerikaiak támogatták (vagy inkább szervezték) a biztonságát hátrányosan érintő eseményeket Ukrajnában, Közép-Ázsiában és a Kaukázusban (narancsos, rózsás, tulipántos „forradalmak”). Nem erősítette a jó viszonyt a NATO egyoldalú bővítése sem.

Tény, hogy Oroszország jelenleg a határaihoz közeli régiókban erős hatalom, nagyhatalmi státuszát pedig a nukleáris ütőerő biztosítja. Amerika a világ legerősebb állama marad a következő években, de már nem rendelkezik a '90-es évek korlátlan lehetőségeivel. Hatalmának korlátai a közeljövőben átrendezik a világban meglévő biztonságpolitikai kockázatok súlyozását is, ami kihat a hadviselésről vallott felfogás változására is.

Mindezen változások kihatással kell, hogy legyenek a világ országainak a honvédelmi politikájára is. Nagyon valószínű, hogy a jövőben nem tartható nagyon sok, már-már vallásos hittelt hirdetett tétel, miszerint a konvencionális háború a múlté és a hadseregeknek elsősorban a gerillák és a terroristák elleni küzdelemre kell felkészülni.

A katonai modernizációról (Divatirányzatokat, vagy valódi fejlődést?)

Alig tagadható, hogy hazánkban a haderőreformnak elkeresztelt, a '90-es évek kezdetétől tartó folyamat kudarcba fulladt, és bátran prognosztizálható, hogy ez a jövőben is így marad. Ennek okait tanulmányozva joggal tehető fel a kérdés, hogy mi történt, miről is van valójában szó.

A háború mestersége szakismereteket követel, nem függ a pillanatnyilag betöltött egyéni pozíciótól és nincs kapcsolatban, a külszolgálatban eltöltött évek számával sem. Pusztán az számít, hogy valaki megtanulta a mesterségét vagy nem. A katonai foglalkozása az alapoktól a csúcsig ugyanúgy speciális ismereteket követel meg, mint bármely más polgári foglalkozás. Nem kell túl széles látókör annak megállapításához, hogy amennyiben az egyén nem képes, vagy nem akarja az alapokat elsajátítani, nem fut be elsősorban tapasztalati úton szakmai karriert, az nem értheti, nem érti a katonai mesterség lényegét.

Meglátásom szerint a katonai tudás alapjai – természetesen a teljesség igénye nélkül – a következőkből állhatnak:

- a hadtörténelem alapos ismerete;
- katonai alapképzés megléte (nem rendszerváltás-függő);
- a katonai szakismeretek elsajátítása (szakmai specializálódás);

- gyakorlati tapasztalat (a hadsereg különböző beosztásaiban eltöltött több-kevesebb idő, felfelé emelkedő, fokozatos előmenetel);
- képesség a magasabb összefüggések felismerésére.

Nem tekinthető szokatlan gyakorlatnak az elmúlt években, hogy az aktuális honvédelmi vezetés aktív kommunikációval pozitívként próbálta beállítani az általa kitalált és a honvédségre ráerőltetett változtatásokat. Szerintem érdemes lenne szakmai alapon megvizsgálni, hová jutott e „reformok” révén a hadsereg. Azért gondolom így, mert más módon nem lehet objektív képet kapni arról, mennyire van összhangban a kommunikáció és a valóság. Meglátásom szerint a honvédség teljesítményének egységes mutatók alapján történő mérésével, az uralkodó állapotok elemzésével kellene eldönteni, hogy eredményesekek voltak-e az elmúlt évek változtatásai, vagy sem.

Abban talán mindannyian egyetérthetünk, hogy amennyiben a Magyar Honvédség nem képes teljesíteni, az alkotmányból, a törvényekből és – nem utolsó sorban – a magyar társadalom elvárásaiból eredő kötelezettségeit, akkor nem képes a rendeltetésszerű működésre. Csak hogy világossá tegyük, e kötelezettség nem jelenthet mást, mint az ország védelmének a képességét. Alkalmasságot az ország függetlenségének, területi épségének a megvédésére! Ebből a szempontból vizsgálva a kérdést, lényegtelen, hogy a hadsereg milyen szinten elégti ki a politika nemzetközi elkötelezettségeiből adódó elvárásokat, vagy a NATO különböző, többnyire ad hoc jellegű igényeit, esetleg a nem éppen időtálló magyar biztonságpolitikai jóslatokban megfogalmazott „követelményeket”. Amennyiben a Magyar Honvédség nem képes olyan harctevékenységek végrehajtására, amely biztosítja az ország védelmét háborús körülmények között, akkor nem alkalmas funkciója betöltésére!

A leépítésnél is nagyobb probléma az utóbbi években felszínre tört látásmód, amelynek jegyében – a harci képesség fejlesztése helyett – a hadsereg szerkezetének egyoldalú torzítását is keresztülvitték (például a NATO hiányzó kapacitásnak kitöltését célzó képességek minden más rovására történő egyoldalú fejlesztése). Nem túlzás állítani, hogy e szemlélet gyakorlatba ültetésével a honvédség évtizedekre alkalmatlanná vált alaprendeltetéséből (az ország védelme) fakadó katonai feladatok végrehajtására.

A közelmúltban egy újságcikkben olvastam, hogy létezik a Honvédelmi Minisztériumban egy nemzetközileg elismert szakértői csapat, amelynek működése szerintem mindenkit csak örömmel tölthet el. Viszont ilyen felkészült gárdával a háttérben, nem érthető, miként történhetett meg, hogy napjainkra funkcionálisan szétesett a haderő és a harcra való alkalmasság helyett, fő képességként preferálnak kiegészítő katonai képességeket (könnyűlövész, víztisztító, különleges műveleti stb.). Az ilyen képességek kialakítása és fenntartása egyrészt sok pénzbe kerül, másrészt nagy kérdés mire is alkalmazhatók valójában? Itt kell megjegyezni, hogy ilyen tevékenységre alkalmas csapatokat minden hadsereg alkalmaz, de – hazánkkal ellentétben – máshol senki nem tartja ezeket a haderőfejlesztés fő irányainak.

Kiválasztottam néhány olyan szempontot, amelyek objektív vizsgálatával, nagy biztonsággal eldönthető, vajon a mai magyar haderő valóban a modernizáció felé halad-e. Ezek a következők:

- A honvédség fegyelmi helyzete, bűnügyi statisztikai mutatói, morális állapota.
- A költségvetési források elosztása, felhasználása.

- A kiképzés helyzete, szakszerűsége, rendszeressége, a követelménytámasztás.
- A kiképzési bázisok megléte, a csapatokhoz viszonyított elhelyezkedése, műszaki állapota.
- Egymásra épülő, egységes kiképzési és követelmény-programok, valamint a hozzájuk tartozó szabályzatok és szakirodalom megléte, kidolgozottsága.
- A kiegészítési rendszer és tartalékképzés (ezen belül a személyi, anyagi tartalék) megléte, azok mozgósításának a feltételei.
- A hadsereg szerkezete, az állománykategóriák létszáma, rendfokozat szerinti összetétele.
- A tiszti- és tiszthelyettes-képzés, továbbképzés állapota.

Úgy gondolom, ha ténszerűen vizsgáljuk a felsorolt területeket, akkor kiderül, hogy nem vagy alig találunk olyan mutatót, amely kielégíti egy működőképes hadsereggel szemben elvárható követelményeket. Ez akkor is így van, ha eddig a hivatalos kommunikáció más képet festett, és külön rendezvények szolgálták az „ütőképességnek” a közvélemény számára történő bizonyítását (például a Bevetési Irány gyakorlatok). Az sem nagyon tagadható, hogy miközben az elmúlt években nem született szakmailag igazolható elgondolás a hadsereg jövőbeni szerkezetére és működésére vonatkozóan, elit alakulatokat vertek szét és jó feltételekkel bíró, milliárdos költséggel felújított laktanyákat szüntettek meg a szakma számára nemigen érthető döntések alapján.

A harcoló állomány arányának növelése nagyon szép cél, és már legalább egy évtizede deklarálják. Ellenben nemigen tagadható, hogy sem az alulméretezett, de fellengzősen dandárnak nevezett (mert nem az), sem más szervezeteinket nem sikerült feltölteni katonákkal. A rossz feltételek, az alacsony fizetés, a bürokratikus akadályok és a szakszerűtlenség, a szükséges létszám kitölthetősége ellen hatnak. Másik fontos kérdés a kiképzés szakmai színvonalának romlása. Nincs egységes kiképzési és követelmény-program, eltűntek a szabályzatok. Márpedig objektív követelményrendszer hiányában ma hivatalosan senki nem tudhatja, hogy mi alapján folytassa a kiképzést és milyen szempontok alapján kell mérnie a teljesítményeket. Röviden megfogalmazva: nem lehet meghatározni, hogy milyen követelményeknek kell a magyar katonának megfelelni ahhoz, hogy kiképzettnek tekinthessék. Folytatva a sort: kevés a szakszerű terepfoglalkozás, eltűnt a módszeresség, az alaposság és velük együtt a szakmaiság. Elméletivé vált a parancsnokok felkészítése és csökkent a gyakorlatias kiképzés. Márpedig a gyakorlati végrehajtásra való készség minden hadsereg döntő tulajdonsága. Hiába tudja ugyanis, valaki elméletben kiválóan megfogalmazni, hogy mi a feladata, ha azt nem tudja végrehajtani.

Az „eredmények” nem elhanyagolható következménye, hogy a hadseregből lényegében eltávoztak azok a tapasztalt tisztek és tiszthelyettesek, akiknek hiánya – minden ellenkező kommunikáció ellenére – erősen érezhető. Mára lényegében megszűnt a folyamatosság a szakma továbbvitelében, a fiatalabbak ritkán találkozhatnak olyan idősebb kollégákkal, akik tudásuk, tapasztalatuk átadásával segíthetik őket.

Ma már többen hibás döntésnek tartják, hogy a Magyar Honvédség reformjának keretében a haza védelméről lemondva – az ország határait, úgymond, több ezer kilométerre kitolva – és a külföldi missziókban való részvételt előtérbe helyezve,

megszüntettünk több fegyvernemi kultúrát, jól felkészült szakemberektől, drága technikától és több évszázados hagyományoktól váltunk meg. Ma már tudjuk, a fegyvernemek megszüntetését semmi nem indokolta. Már csak az a kérdés, hogy értékelhető feltételek hiányában miként is kívánják megszervezni a személyi, ezen belül főleg a tiszti, tiszthelyettesi állomány utánpótlását, a technika pótlását. Mert nem lehet vita tárgya, hogy amennyiben egyszer mégis szükséges lesz felállítani e csapatokat, az bizony nehezen megy kiképzett tartalék, felkészült szakemberek és anyagi feltételek nélkül.

A háborúk története arra tanít, hogy a harc sikeréhez különböző rendeltetésű szervezetek együttműködése szükséges. Pontosabban: bonyolult, egymásra épülő tevékenységről van szó, amelyben minden résztvevő jelentősége, szerepe meghatározott, tehát nem nélkülözhető. Ezért nem engedhető meg a merev kategorizálás, az együttműködő elemek jelentőségének önkényes kiemelése, mivel ez óhatatlanul tévedéshez vezet. A jó katona többek között tanulni is hajlandó, ami nem mindig különböző, külföldről származó felszínes brosúrák tanulmányozását és az azokban foglaltak kizárólagos, kritikátlan átvételét jelenti. Sokkal inkább széleskörű, gyakorlati jártasságot, elméleti ismereteket, szakirodalmi olvasottságot és még inkább az olvasottak megértésének a képességét foglalja magába.

Ha réálisan gondolkodunk, akkor belátjuk, hogy még egy jól képzett katonának sem mindig könnyű eldönteni, mi korszerű és mi elavult a hadviselésben. Az elharmarkodott „újítások” gyakran okoznak kárt, éppen úgy, mint ahogy a ködös fogalmak (például „új gondolkodásmód”) gyakori hangoztatása sem vezet sehová. Erre példaként talán az iraki háborút lehet felhozni. Egész sor korszerűnek titulált fegyverzettről, harceljárásról és gondolkodásmódról derült ki, hogy a valós követelményeknek nem felelnek meg. Ezért, jobb híján, vissza kellett térni, vagy újra fel kellett fedezni (majd új felfedezésként tárni a világ elé) az egykor természetes, de mára rég elfeledett dolgokat. Egyszeriben ismét megjelentek régebbi, ám nagyobb hatású fegyverek, amelyeket az „új gondolkodásmód” már rég leírt.

A fegyveres konfliktusok története, az azokból levonható tapasztalatok, nem azt tanítják, hogy a korszerűen kiképzett, funkcionálisan jól felépített hadsereget, ki lehet váltani néhány tucat lelkes, esetleg kivételesen jól felkészített katonával. Ennek felismerése azonban a jövő és úgy tűnik, hogy sajnos nem a közeljövő lehetősége. A katonai tudás pragmatikus, a legfontosabb a helyes elvek alapján megszerzett gyakorlati tapasztalat és képesség a feladatok gyakorlati kivitelezésére. A katonai kötelék vezetése jellemzőságot, elméleti tudást, ennek kreatív gyakorlati alkalmazását, az emberekkel való foglalkozás képességét és nagyon nagy tapasztalatot igényel. A laktanyában, a gyakorlótéren és kiképzésben eltöltött idő és az itt nyújtott teljesítmény elsődleges előmeneteli feltétel kell, hogy legyen (ma missziót is lehet vezetni pusztán rendfokozati alapon, megfelelő szintű parancsnoki gyakorlat nélkül).

Ha rákérdeznének, senki nem tudná bővebben kifejteni, mit is jelent a fetiszált NATO-tapasztalat, és mi újat lehet tanulni a különböző külföldi tanfolyamok nagy részén. Mint ahogy az is kérdés, miként illeszthetők ezek a napi tevékenységbe, a kiképzésbe. Vagyis tulajdonképpen miből áll és leginkább mitől nélkülözhetetlen e tudás? Gyakran az derül ki ugyanis, hogy a kinti tananyag nagy része azt tartal-

mazza, amit a hazai katonai képzésben kellett volna elsajátítani, csupa olyan tudnivaló, amit a '80-as években magától értendő természetességgel tanítottak, megköveteltek.

A hivatalos magyarázat szerint a sorkatonaság rendszere elavult, ezért kellett megszüntetni. A valóság azonban, hogy elméletileg sem eldöntött, melyik rendszer a hatékonyabb, mert mindkettő más követelményre van kitalálva. Sok feltételnek kell teljesülnie a katonai hatékonysághoz: ilyen a fegyelem, a morál, a kiképzettség és a motiváltság, amelyekhez nem sok köze van az önkéntességnek, vagy a sorozásnak. Ha valaki veszi a fáradságot és tanulmányozza a hadtörténelmet, akkor tudja, hogy a hadseregépítés mai formái a történelem korai szakaszaitól ismertek és azok az idők során korszakonként változtak. Szükség diktálta kényszerből ezek között gyakori volt a váltás, esetleg a visszatérés az előző formákhoz. Elmondható tehát, hogy a katonai rendszerek közül egyik sem modernebb, vagy kevésbé modernebb a másiknál, hanem egyszerűen más filozófia és célrendszer alapján működnek. Zsoldos, sor, milícia, vegyes? – örök a kérdés. Mindenestre tény, hogy megfelelően kiképzett tartalék nélkül egyetlen hadsereg sem életképes.

Régen bizonyított, hogy egy hadsereg harci alkalmazhatóságának fontos eleme a morális állapota. Mikor ezt hangsúlyozom, természetesen a jó értelemben vett, szakmaisággal párosuló erkölcsi szilárdságra gondolok. A szakmailag megfelelően szervezett, felszerelt és kiképzett, morálisan erős hadsereg nem váltható ki a „professzionális magyar” katona ködös, részleteiben soha nem definiált fogalmával. Ez a hiányosság is oka lehet annak, hogy a magyar társadalom és a Magyar Honvédség kötődését, társadalmi elismertségét, éppúgy nem sikerült elérni, mint a Magyar Néphadsereg esetében. Az ilyen kapcsolat, bízom a pozitív hagyományokon, a történelmi gyökereken és a hazaszereteten alapul. A szakmaiságon túl ezeket, az alapokat sem szabad figyelmen kívül hagyni, mert csak így érhető el, hogy a magyar társadalom megbecsülje, támogassa a honvédséget és a mindenkori honvédelmi politikát.

Véleményem szerint, amíg ezt senki nem gondolja át, addig marad a propaganda, a politika nem mindig kellően átgondoltan vállalt nemzetközi kötelezettségeinek teljesítése, valamint fő célként a távoli földrajzi térségekben történő céltalan katonai szerepvállalás, sőt az ország védelmének kulcskérdéseként történő beállítása, mint pótlék.

Összegzés, következtetések

A nemzetközi politikai rendszerben megfigyelhető módosulások arra utalnak, hogy az elmúlt évtizedben hangoztatott biztonságpolitikai elvekben és a katonapolitikában is változások történhetnek. Senki nem gondol új fegyverkezési versenyre, de kialakulhat egy politikai közeg, amelyben azok a szervezetek, amelyekre ma a magyar biztonságpolitikát építik, a jelenlegitől eltérő értelmet kapnak, esetleg megszűnnek. Olyan biztonságpolitikai szituációk alakulhatnak ki, amelyekre a '90-es években senki nem gondolt. Gondolatban tehát vissza kellene térni a felülvizsgálatukhoz. A jövőben lehetséges veszélyek természetesen kihatással lehetnek a Magyar Honvédség feladatrendszerére, szervezetére és felszerelésére is. Lehetséges a visszatérés a konvencionális háború elméletéhez.

A jövőben Magyar Honvédségének kettős feladatot kell megoldania. Elsősorban késznek és képesnek kell lennie a haza védelmére. Másodsorban, mivel a jelenlegi nemzetközi politikát tanulmányozva nemigen elkerülhető, kényszerűen meg kell tudni oldani a misszióban jelentkező feladatokat is, hiszen a szövetség tagja vagyunk. E két feladat típus nem mond ellent egymásnak, egyazon kiképzési rendszer része lehet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ágh Attila: Betemetett nyomok, emlékek könyve. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1981
- Csabai György: A biztonság alapvető problémái az ezredfordulón. Biztonságpolitika, VIII. évfolyam, 3. szám,
- Fischer Ferenc: A megosztott világ. IKVA Kiadó, Budapest, 199.
- Paul Bahn: Régészeti nyomozások. LAP-ICS Könyvkiadó és Kereskedő Kft., 2004
- Dr. Bencze József r. altábornagy megnyitó beszéde (RTTIT)
www.police.hu/orfk080717A Világ Helyzete, 2005. Föld Napja Alapítvány, 2006
- Ágh Attila: A jövő század regénye: a globalizáció perspektívái a 21. század elején.
www.fesbp.hu/hun/internetkonf/aghpapmagy.htm
- Robert Castel: A társadalmi biztonság elvesztése.
www.szochalo.hu/upload/esely/esely200506castel.pdf
- Agamben, Giorgio: On Security and Terror.
http://fazarchiv.faz.net/webcgi?START=A20&DOKM=775258_FAZ_0&WID=69343-5800873-11505_4
- Hajma Lajos: Visszatérhet-e a hidegháború? Hadtudomány, IX. évfolyam, 3–4. szám
- Busa Viola: Új hatalmak, ősi konfliktusok. Hetek, 2008. 11. 28.
- Henry Kissinger: Diplomácia. Panem Könyvkiadó, 2008
- Hoffman Tamás: Koszovó, Irak, Grúzia. A nemzetközi jogrendszer vége?
<http://beszelo.c3.hu/cikkek/koszovo-irak-gruzia>
- Michael Renner: A biztonság új értelmezése. A világ helyzete (újrarendelt biztonság). 2005. Föld Napja Alapítvány, 2004
- Emmanuel Todd: A Birodalom után. Allprint Kiadó, Budapest, 2003
- Joyce Tyldesley: Egyiptom aranykora (Az Újbirodalom). Gold Book Kft., 2001
- Glenn M. Harned: Különleges műveletek és a légi-földi hadművelet. Honvédelem, 1986/9. 2.
- Luis D. Huddleston: A könnyűhadosztályok létrehozásának szükségességéről. Honvédelem 1986/9.
- Kiss Jenő: A biztonsági modell és a védelmi koncepció váltása. Honvédelem, 1990/6. 6. old.
- Frölich Ida: Az Ókori Kelet Nagyjai. Kossuth Könyvkiadó, 1992
- Hérodotosz: A görög-perzsa Háború. Osiris, Budapest, 1998